

ВІДГУК

опонента **Перепелюкової Олени Василівни**

на дисертаційну роботу *Ханіна Семена Григоровича*

за темою **«Інтелектуально-інноваційні детермінанти розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки»**, представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Детальний аналіз дисертації С. Г. Ханіна **«Інтелектуально-інноваційні детермінанти розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки»** дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності дослідження, ступеня його обґрунтованості, основних наукових положень, висновків, рекомендацій, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

Актуальність теми дисертації

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними трансформаційними та кризовими процесами, які Україна переживає з 2014 року, що призвели до суттєвих втрат інтелектуального, ресурсного, виробничого, інвестиційного та людського потенціалу. Особливої гостроти набувають проблеми розвитку регіональних економічних систем, частина яких через географічне розташування межує з державою-агресором, що спричинило тимчасову втрату територій, масштабні руйнування житлової, промислової та критичної інфраструктури, а також істотне зниження потенціалу як регіонального розвитку так і економіки держави в цілому.

У період повоєнного відновлення України особливої значущості набуватиме формування нових підходів і принципів відтворення та нарощування потенціалу регіональних економічних систем, які мають ґрунтуватися на інтелектуальному та інноваційному потенціалі як базової

передумови ефективного регіонального розвитку.

У цьому контексті особливого значення набувають інтелектуально-інноваційні детермінанти розвитку регіональних економічних систем, які виступають ключовим чинником формування креативної економіки, модернізації продуктивних сил і забезпечення євроінтеграційних процесів України. Зазначені трансформації потребують оновлення методологічних і практичних підходів до управління розвитком регіональних економічних систем відповідно до реалій повосенного відновлення та становлення креативної економіки.

Зв'язок теми дисертації з науковими програми, планами, темами

Актуальність теми та її зв'язок з науковими темами також підтверджується виконанням у межах науково-дослідних робіт, що виконуються у ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая», а саме:

«Підвищення ефективності структури економічних систем на різних рівнях функціонування» (ДР № 0118U001589), де автором запропоновано архітектоніку комбінацій параметрів та інструментів нормативно-правового забезпечення управління щодо тріади, яка представлена активізацією інтелектуально-інноваційних детермінант, розвитком регіональних економічних систем та становленням креативної економіки, що сприяє вибору оптимального варіанта регулювання;

«Модернізаційні детермінанти трансформації суспільно-територіальних систем України в умовах посилення процесів євроінтеграції» (ДР № 0118U001588), у межах виконання якої автором визначено спрямування розвитку регіональних економічних систем з урахуванням глобалізаційних процесів суспільного розвитку в напрямі стимулювання особливих, локальних, унікальних факторів економічного розвитку, до яких належить і креативний потенціал (акт впровадження № 021025-А від 15.12.2025 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій, їх достовірність

Основні положення й висновки дисертаційного дослідження С. Г. Ханіна відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до дисертаційних робіт. У дисертації успішно досягнуто поставлену мету, яка полягає в обґрунтуванні та розробці науково-методологічних положень і прикладних аспектів активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки.

У роботі автором вирішено комплекс наукових завдань: узагальнено теоретичні напрацювання щодо розвитку регіональних економічних систем та становлення креативної економіки; поглиблено понятійно-категоріальний апарат інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів; досліджено науково-методичні підходи до оцінювання впливу інтелектуального та інноваційного розвитку регіональних економічних систем; систематизовано функціональні особливості інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем; запропоновано систему принципів розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки; визначено об'єктивні передумови становлення креативної економіки та оцінювання її розвитку; проаналізовано тенденції розвитку регіональних економічних систем та асиметричність інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів України; з'ясовано інституціональні засади інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки; запропоновано методичний підхід до оцінювання впливу інтелектуально-інноваційних детермінант регіональних економічних систем; обґрунтовано формування та впорядкування масиву даних для визначення інтелектуального показника розвитку регіональних економічних систем та його аналіз; здійснено апробацію методичного підходу оцінювання інноваційного

показника розвитку регіональних економічних систем; визначено комплексний інтелектуально-інноваційний індекс розвитку регіональних кластерів та країни; запропоновано методичні засади оцінювання рівня розвитку креативної економіки України; виокремлено архітектуру комбінацій управлінських засад забезпечення активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки; запропоновано організаційно-економічний механізм активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки; проведено прогнозування інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів із урахуванням впливу воєнних дій; здійснено дослідно-експериментальну перевірку запропонованих моделей та структурно-логічних схем щодо розвитку регіональних економічних систем на засадах інтелектуально-інноваційних детермінант в умовах становлення креативної економіки.

У першому розділі – поглиблено теоретичні засади розвитку регіональних економічних систем та становлення креативної економіки, поглиблено понятійно-креативний апарат інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів, розглянуто науково-методичні підходи до оцінювання впливу інтелектуального та інноваційного розвитку регіональних економічних систем.

У другому розділі – систематизовано функціональні особливості інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем, з'ясовано закономірності та визначено систему принципів розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки, виокремлено об'єктивні передумови становлення креативної економіки та оцінювання її розвитку.

У третьому розділі – визначено тенденції розвитку регіональних економічних систем в сучасних умовах, проаналізовано асиметричність інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів України, виокремлено

інституціональні засади інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки.

У четвертому розділі – обґрунтовано методичний підхід до оцінювання впливу інтелектуально-інноваційних детермінант регіональних економічних систем, здійснено формування та впорядкування масиву даних для визначення інтелектуального показника розвитку регіональних економічних систем та проведено його аналіз, оприлюднено результати апробації методичного підходу щодо оцінювання інноваційного показника розвитку регіональних економічних систем, запропоновано оцінювання комплексного інтелектуально-інноваційного індексу розвитку регіональних кластерів та країни.

У п'ятому розділі – здійснено обґрунтування методичних засад оцінювання рівня розвитку креативної економіки України, розроблена архітектура комбінацій управлінських засад забезпечення активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки, запропоновано організаційно-економічний механізм активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки.

У процесі дослідження дисертантом було використано методи: *історико-логічний* – для визначення генези наукової думки відносно розвитку регіональних економічних систем та становлення креативної економіки; *діалектичний* – для встановлення взаємозв'язків та виявлення суперечностей у межах суб'єктно-об'єктних відносин розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки, закономірностей та систематизації принципів розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки; *аналізу та синтезу* – для виокремлення інституціональних засад інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах

становлення креативної економіки та оцінки асиметричності регіонального розвитку; *кластеризації* – для виокремлення та систематизації регіонів за показниками регіонального розвитку; *монографічний* – для виявлення об’єктивних передумов становлення креативної економіки, систематизації методичних підходів до оцінювання креативної економіки, інтелектуального, інноваційного розвитку регіонів та розвитку регіональних економічних систем; *декомпозиції* – для проведення аналізу наявних підходів до трактування понять інтелектуально-інноваційного розвитку регіонів та тлумачення їхньої сутності; *графічний* – для візуалізації результатів аналізу, відображення просторової структури досліджуваних явищ та процесів; *абстрагування та формалізації* – для обґрунтування архітекtonіки комбінацій управлінських засад забезпечення активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки; *статистичний та метод економіко-математичного моделювання* – для моделювання впливу інтелектуально-інноваційних детермінант на розвиток регіональних економічних систем та оцінювання рівня розвитку креативної економіки України; *експериментальний та метод узагальнень* – для обґрунтування організаційно-економічного механізму активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки. Емпіричним підґрунтям дослідження виступає парадигма постіндустріального суспільного розвитку, яка інтегрує провідні наукові концепції та підходи щодо формування моделей розв’язання завдань і досягнення цілей соціально-економічних систем різних рівнів у межах постіндустріального вектору суспільно-економічних трансформацій. Її застосування дозволило простежити еволюцію суспільного розвитку, здійснити групування економічних систем за спільними ознаками та виокремити їх специфічні риси.

Новизна наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації

Дисертантом отримані наступні основні наукові результати:

- розроблено архітектуру поєднання управлінських засад активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіонів у межах тріади ключових векторів (розвиток регіональних економічних систем, активізація інтелектуально-інноваційного потенціалу, формування креативної економіки), що забезпечує вибір оптимальної моделі регулювання (стор. 338-340, 350-354);

- сформовано концепцію організаційно-економічного механізму активізації інтелектуально-інноваційних детермінант регіонального розвитку в умовах креативної економіки, яка базується на системі принципів, функцій та інструментів і забезпечує координацію суб'єктів регіональної економіки (стор. 356-372);

- виокремлено та систематизовано функціональні особливості та закономірності розвитку інтелектуально-інноваційних детермінант регіональних економічних систем на основі постіндустріального, людиноцентричного та системного підходів, що сприяє ефективному використанню регіональних ресурсів і підвищенню конкурентоспроможності регіонів (стор. 133-140);

- удосконалено кваліметричний підхід до оцінювання інтегральних інтелектуальних та інноваційних індексів розвитку регіональних економічних систем і кластерів, що ґрунтується на економіко-математичному моделюванні, передбачає нормалізацію даних, вагове оцінювання факторів, розрахунок інтегральних показників та аналіз їх нерівномірності із застосуванням індексу Тейла та його декомпозиції, що підвищує точність результатів і зменшує вплив неоднорідності даних (стор. 251-256);

- удосконалено методологічний базис розвитку регіональних економічних систем в умовах креативної економіки шляхом систематизації загальноекономічних і специфічних принципів людиноцентричного, системного та ситуаційного підходів, що розкривають особливості інтелектуально-інноваційних детермінант і постіндустріального розвитку

(стор. 141-154);

- удосконалено методичний підхід до первинного аналізу факторів розвитку регіональних економічних систем, який передбачає кластеризацію регіонів, кореляційний аналіз та перевірку статистичної значущості показників, що забезпечує підвищення достовірності оцінювання (стор. 258-260);

- удосконалено методичні засади багатфакторного аналізу інтегральних інтелектуально-інноваційних індексів кластерів, що дозволяють виявляти причини між- та внутрішньо-кластерних диспропорцій і підвищують аналітичну обґрунтованість результатів (262-276);

- удосконалено теоретико-методичний підхід щодо врахування екзогенних трансформацій у моделях регіонального розвитку шляхом інтеграції індексу фактору воєнного впливу в систему композитних індикаторів (стор. 381-393);

- дістало подальшого розвитку понятійно-категоріальний апарат розвитку продуктивних сил і регіональної економіки шляхом уточнення змісту базових категорій («регіон» (стор. 77), «регіональна економічна система» (стор. 122), «розвиток» (стор. 73), «система» (стор. 177), «інтелектуально-інноваційні детермінанти» (стор. 111), «креативна економіка» (стор. 84)), що відображає їхню роль у формуванні постіндустріальної моделі суспільного розвитку;

- набуло подальшого розвитку засади періодизації наукових досліджень розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, що дозволило обґрунтувати роль імперативів як системи формалізованих пріоритетів, норм і правил, які забезпечують реалізацію інтелектуально-інноваційних детермінант у процесі становлення креативної економіки та є обов'язковими для досягнення відповідних цілей розвитку (стор. 64-72);

- набуло подальшого розвитку систематизація першопричин становлення креативної економіки на глобальному та національному рівнях, що дало змогу обґрунтувати концептуальні засади організаційно-

економічного механізму активізації інтелектуально-інноваційних детермінант регіонального розвитку (стор. 160-165);

- дістало подальшого розвитку підходи до узгодження інституціонального середовища інтелектуально-інноваційного розвитку регіональних економічних систем шляхом підвищення прозорості, ефективності управлінських рішень і подолання надмірної зарегульованості (стор. 238-245, 371-372);

- набуло подальшого розвитку методичний підхід до оцінювання інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіонів України на основі інтеграції інтелектуальних та інноваційних індексів із застосуванням кореляційного та факторного аналізу (стор. 321-323);

- дістало подальшого розвитку факторне економіко-математичне моделювання впливу інтелектуально-інноваційних чинників на розвиток регіонів шляхом визначення еластичності змінних, що підвищує обґрунтованість управлінських рішень (стор. 294-299);

- дістало подальшого розвитку методичні засади оцінювання рівня розвитку креативної економіки України на основі поєднання економетричного та індексного підходів, що дозволяє визначати її динаміку, конвергенцію та зв'язок із доданою вартістю (стор. 330-334).

Практичне значення наукових результатів дисертаційної роботи

Практичне значення роботи полягає в тому, що науково-практичний доробок автора може бути використаний для вдосконалення методологічного та практичного базису розвитку регіональних економічних систем. Практичну апробацію пропозиції автора знайшли у діяльності:

- Національної соціальної сервісної служби України Головного управління національної соціальної сервісної служби в Чернігівській області пропозиції щодо забезпечення організаційно-економічного механізму активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем, який сприятиме забезпеченню підвищення якості

соціальної сфери та ефективності економіки регіонів із дотриманням вимог економічної безпеки за рахунок стимулювання креативного потенціалу (довідка № 0023-03-03/68 від 06.02.2023 р.);

- Чернігівської обласної державної адміністрації департаментом економічного розвитку при розробці Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 р. було використано засади виокремлення таких імперативів інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіону, як: глобалізаційні, науково-технічні, інформаційні, культурні, екологічні, людиноцентричні, соціально-економічні, які дають можливість трансформувати економіку регіонів під впливом розвиткових процесів, оскільки виступають узагальненням та результатом упорядкування, формалізації характеристик впливу інтелектуально-інноваційних детермінант на розвиток регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки в новоснний період розвитку (довідка № 02.01-21/228 від 10.02.2023 р.);

- Чернігівської обласної державної адміністрації управлінням освіти і науки пропозиції автора щодо обґрунтування концептуального базису інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки та доведення засад активізації інтелектуально-інноваційного потенціалу регіонів за рахунок підвищення щільності взаємозв'язку освіти з бізнесом за рахунок введення в освітній процес практичної складової інноваційного становлення економіки регіонів (довідка № 04-24/552 від 16.02.2023 р.);

- Бучанської міської ради напрацювання автора щодо становлення креативної економіки вимагає інституціональних змін у напрямі створення умов для формування креативного потенціалу та його реалізації з урахуванням специфічних регіональних особливостей, що відбиваються у зростанні економічних показників системи та рівня життя населення, мають практичне значення для розвитку регіонів (довідка № 12.1-09/564 від 21.03.2023 р.);

- ТОВ «СенсКонсалт» засади обґрунтованого вибору оптимальної моделі регулювання з урахуванням запропонованої архітектури комбінацій параметрів та інструментів забезпечення управління в розрізі тріади, що представлена активізацією інтелектуально-інноваційних детермінант, розвитком регіональних економічних систем та формуванням креативної економіки (довідка № 17/9 від 18.09.2025 р.);

- ТОВ «Київська цифрова агенція» пропозиції автора, що мають практичне значення та відповідають плану заходів Міністерства цифрової трансформації України, щодо розвитку креативних хабів на регіональному рівні, які сприятимуть взаємодії суб'єктів бізнесу та представників місцевої влади та забезпечуватимуть реалізацію креативних ідей та розвиток креативних індустрій завдяки реалізації творчих здібностей (довідка №54-10 від 21.10.2025 р.).

Результати дослідження докторанта інтегровано до змісту навчальних дисциплін: «Державне та регіональне управління», «Стратегічне управління», «Регіональна політика та місцеве самоврядування», «Менеджмент організації» (акт впровадження № 0210231 від 24.11.2025 р.).

Відповідність докторської дисертації профілю докторської ради та паспорту наукової спеціальності

Дисертаційна робота Ханіна С. Г. на тему «Інтелектуально-інноваційні детермінанти розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки» відповідає профілю спеціалізованої вченої ради Д.79.051.04 та паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Дотримання норм академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності.

Дисертант дотримувався норм і принципів академічної доброчесності, норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві працях.

Повнота відображення наукових положень дисертації в опублікованих автором працях

За результатами дослідження опубліковано 42 наукових праці, з яких: 19 – статей у наукових фахових виданнях України, внесені до наукометричних баз даних; 6 – статей у зарубіжних виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних (Scopus / Web of Science); 5 – статей в інших виданнях, 12 – тез доповідей і матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертації. Зміст реферату є ідентичним до змісту дисертації і достатньо повно відображає основні положення дослідження.

Дискусійні положення до дисертаційної роботи

У цілому, відзначаючи позитивні сторони дисертації С. Г. Ханіна, водночас потрібно висловити деякі зауваження, побажання й дискусійні положення.

По-перше, автор розкриває найхарактерніші для сучасних умов передумови становлення креативної економіки, але при цьому бажано було б більш детально виявити тенденції, що виникли в результаті воєнних дій та їх вплив на становлення креативної економіки в межах парадигми постіндустріального спрямування суспільного розвитку.

По-друге, у п. 1.2. роботи автор детально виокремив сутність таких понять, як: «регіон», «система», «розвиток», «регіональна економічна система», «розвиток регіональних економічних систем». Для здійснення

такого аналізу автор використав значну кількість наукових праць, однак, потрібно зазначити, що у роботі не вистачає узагальненого представлення авторів, що поділяють спільну або полярну точки зору до трактування вказаних дефініцій. Відсутність узагальненого трактування ускладнює формування цілісного бачення досліджуваної проблематики та її системне структурування.

По-третє, при обґрунтуванні засад активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем, на погляд опонента, потрібно було б приділити більше уваги аспектам розвитку інноваційної інфраструктури в регіонах та їх значенню в процесі становлення креативної економіки.

По-четверте, детальної описової частини потребують методи організаційно-економічного механізму, що представлені на рис. 5.15 «Складові організаційно-економічного механізму активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки» (стор. 369).

По-п'яте, у роботі потрібно було б більше приділити уваги прийняттю управлінських рішень на рівні територіальних громад із урахуванням сучасних тенденцій у напрямі забезпечення активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку в умовах становлення креативної економіки.

Водночас, висловленні зауваження та пропозиції мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки наукового дослідження, яке в межах визначених мети та завдань є цілісним і ґрунтовним, а також не применшують наукової новизни та практичної цінності отриманих результатів, які є обґрунтованими і достовірними.

Загальний висновок

Запропоновані положення наукової новизни, що полягають у формуванні теоретичних і практичних положень щодо інтелектуально-

інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки, є суттєвим внеском у розвиток теорії та практики регіонального управління. Дисертаційна робота Ханіна Семена Григоровича на тему «Інтелектуально-інноваційні детермінанти розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки» є самостійною завершеною кваліфікованою науковою працею.

Робота містить наукові положення та нові науково-обґрунтовані результати, які мають практичну та теоретичну цінність, а також вирішують актуальну проблему поглиблення теоретичних підходів і розроблення науково-методологічних положень та практичних рекомендацій щодо активізації інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки.

Дисертаційна робота Ханіна Семена Григоровича на тему «Інтелектуально-інноваційні детермінанти розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення креативної економіки» за своїм змістом, науковою і практичною значущістю та оформленням відповідає встановленим вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами), а її автор, Ханін Семен Григорович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Опонент,

доктор економічних наук, доцент,

Харківський національний економічний

університет імені Семена Кузнеця Міністерства

освіти і науки України, старший науковий співробітник

науково-дослідного сектору

Олена ПЕРЕПЕЛЮКОВА

